

СТАНОВИЩЕ

на член на научно жури доц. д-р Лиляна Василева от Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при БАН

за дисертационен труд за присъждане на ОНС „доктор“ по научната специалност Български език, професионално направление 2.1 Филология, област на висше образование 2. Хуманитарни науки в ЮЗУ „Неофит Рилски“

Автор на дисертационния труд: Юлияна Кирилова Карпузова

Тема на дисертационния труд: „Прякорните имена в Кюстендил“ (научен ръководител доц. д-р Радослав Цонев)

Темата на дисертационния труд е значителна и актуална както за съвременния български език, така и за българската диалектология и за социолингвистика. Авторката се занимава компетентно с непроучен досега материал, събран лично от нея.

Обект на изследване са прякорните имена в Кюстендил, 530 на брой, лично събрани от Карпузова чрез беседи и анкети. Както самата тя посочва, интересът ѝ към настоящата проблематика се е породил вследствие на непрекъснатата ѝ работа и комуникация с учениците и на това, че повечето от тях имат прякори.

Дисертацията (170 стр.) се състои от Увод, четири глави, заключение, индекс на прякорните имена, списък на използваната литература.

В Увода се посочва целта на изследването – прякорите да бъдат представени с тяхната семантична мотивираност, да бъдат разпределени в групи според словообразователния им модел и да се разгледат етимологично отделните названия.

Основните задачи докторантката определя като: „Разглеждане на различни дефиниции на термините прякор, прякорно име, прозвище; проследяване на проучвания с подобна или същата тематика; класификация на прякорните имена според семантичната им мотивираност и според словообразователните модели; етимологичен анализ на прякорните имена;

Сравнение на двете големи групи на прякорните имена в град Кюстендил и на ученическите прякорни имена в град Кюстендил”.

Както се вижда, поставените задачи са сериозни, немалко на брой и имат както теоретичен характер, така и приложен.

Във втората глава на дисертацията Карпузова прави преглед на научните разработки по темата и обосновава избора си на термините *прякор* и *прякорно име* в разработката, като подчертава и разликите между тях и термина *прозвище*.

Във втората и третата глава докторантката анализира прякорните имена и ученическите прякори в Кюстендил. Главите са построени по единен начин – първо се представят названията според тяхната семантика, като се разпределят в множество тематични групи, а след това се прави и словообразователна характеристика на материала. Карпузова посочва, че използва класификациите на Николай Ковачев, модифицирани и допълнени в последствие от Б. Янев, А. Чолева-Димитрова и Р. Цонев.

Материалът сполучливо и старателно е разпределен в множество тематични групи:

- Според специфични *физически качества* и *външни признаци* на лицата: **Манѐнкио Кòмпир** (Емилиян) – дребен е, от диал. *компир* – картоф; **Голѐмио Кòмпир** (Румен) – брат на Манѐнкио Кòмпир; **Васѐ Пàтката** – заради походката;

- Според *психическите черти* или *слабости в характера* и *манталитета* на лицето, които определят неговото поведение и постъпки; – Прякорни имена, възникнали в резултат на *случайно събитие* в живота на човека: **Автомобѝлов** (Мартин) – защото го е блъснала кола, когато е отивал с колело на тренировка; **Тампалòни** (Мартин) – като бил малък казвал „тампалони“ вместо „панталони“;

- Според *професията, службата* или *заниманията* на лицето: **Гошѐ Лебàро** – месел е и е продавал хляб; **Ма̀гмата** – учител по география, който преподавал урока атрактивно; **Щàнгата** (Кристина) – защото ходи редовно на фитнес; – Според *любимото занимание (хоби)* на лицето:

- Прякорни имена, възникнали по някаква *прилика с известна личност*: **Лѐпа Брѐна** (Людмила) – висока и руса, оприличавана на югославската певица Лепа Брена – от срб. хубава риба. – **Джентѝле** (Георги) – 1. По името на негов любим италиански футболист – Клаудио Джентиле;

– Прякори, създадени *по имената на популярни герои от книги, филми, компютърни игри* и др.: **Джеф** (Страшимир) – чел книга за индианци и това е името на един от героите, който му бил любим; **Магелан** (Михаил) – бил е учител по география, по името на португалско-испанския мореплавател; **Марципано** (Иван) – като дете толкова много обичал марципан, че плачел за него;

– По честата употреба на думи и изрази (в много случаи *паразитни* или *непознати и странни за мнозинството*): **Карамбата** (Асен) – работил е в Либия сред говорещи испански език и след като се завърнал в България постоянно повтарял *карамба*, от исп. *Caramba* – по дяволите; **Мараба пич** (Асен) – така поздравявал всички познати и мъже, и жени, от тур. *merhaba* ‘здравей’;

– Прякорни имена, асоциативно мотивирани от *личното име* и неговите хипокористични варианти: **Вѐци** – съкратено от личното име Венцислава; **Емб̀аро** – от името Емил; **С̀отката /Сот̀е** – от личното име Стоил.

– Прякорни имена от *фамилното име* на лицето: **Качам̀ако** (Стамен) – от фамилията *Качамачки*, а тя е получена, тъй като в рода преди години е имало някаква история с качамак и след това всички от рода са с този прякор; **Пап̀уко** – 1. От фамилията *Папукчийски*, която идва от диал. *папук* – обувка; 2. В семейството е имало обущари; **Чифл̀ико** (Гюрка) – от фамилията *Чифличка*, която идва от това, че член от рода притежавал в миналото голям недвижим имот за земеделие и скотовъдство край населено място – от тур. *çiflik* ‘чифлик’;

– Според *името на селището* или *района, от който произхожда* лицето или представител на рода му: **Жаб̀ата** (Виктор) – селото му е Жабокрът, а всички, които живеят там, ги наричат Жабета; **Ръжд̀авичките** – селото им е с. Ръждавица; **Русн̀ако** (Андрей) – защото майка му е рускиня. – *Семейно-родови прякорни имена*, които се предават по наследство: **Шамш̀ала** (Валери) – имал е чичо, който е бил боксьор и го наричали така; от родопския край *шамшал* – лъжец, измамник и др.

Препоръчвам на Ю. Карпузова още веднъж да огледа разпределението на прякорите в различните тематични групи, защото има и някои неточности. Напр. Бобошевските – от фам. име Бобошевски, в рода е имало жители на гр. Бобошево; или Манастирските – от фам. име Манастирски, преди много години роднини живеели в село Манастирище – това са по-скоро преливни

названия между тези, образувани от фамилни имена и тези, в чиято мотивация откриваме названието на селището, от което произхожда лицето. Многогранна мотивация и възможността даден прякор да бъде отнесен към една или друга тематична група трябва да са посочени при представянето на прякорите. За такива случаи четем само в изводите към отделните глави, напр.: **“Зёлката** (Иван) – 1. Косата му е много рошава и прилича на зелка; 2. Прякорът е наследен от баща му Георги Зелката; 3. Продава зеле на пазара; 4. Защото е глупав като зелка“.

В раздела за словообразуване и при двата вида прякорни названия са представени предимно разработки, посветени на деривацията в книжовния език или в сленга. Добре би било докторантката да посочи и някои от най-стойностните трудове по българско диалектно словообразуване, за да има пълнота в представянето на проблематиката.

Авторката на труда се позовава на моделите за образуване на прякорни имена, които използват Карастойчева и Цонев. Два са моделите на словообразуване на прякорните имена: 1. Към транспозиционните модели се отнасят прякорните имена, образувани чрез метафора, метонимия, хипербола, литота, ирония и синонимно отвеждане, като те се подразделят на прякори, образувани от книжовни лексеми и такива, оформени от диалектни думи, жаргонни и арготични лексеми, думи, заети от чужди езици. 2. Към трансформационните модели Карпузова отнася прякорните имена, образувани чрез суфиксация, съкращаване, изпадане на срички или звукове в началото, средата и края на думата, универбизация, абривиация, композиция, словосъчетания. Авторката прави извода, че по-широко е застъпен транспозиционният модел при словообразуването на прякорите.

Четвъртата глава на доктората всъщност представлява своеобразен речник на прякорите в Кюстендил. Лексемите са подредени по азбучен ред, присъства граматичната характеристика, установява се семантичната мотивация на прякорните имена, правят се етимологични препратки, които допълват езиковата информация за тях. Тук бих препоръчала на Карпузова да използва старобългарски шрифт, когато в речниковите статии представя съответстващи стб. лексеми. Освен това при някои тълкувания са допуснати дребни грешки, които могат лесно да бъдат поправени с оглед на бъдещото отпечатване на труда. Напр. **Бàвната** не е мотивирано от *бавя*, а от прил. *бавен*, както правилно е тълкувано името **Бàвния** на с. 119; **пàтка** не е

дериват от *пàтица*, а производно от *пат* (или двоично име от двойката *патòк* – *пàтка*), при *дупчен гàз дупчен* не е производно от *дупка*, а е причастие от гл. *дупча*; *мотичè* не е от *мотичка*, а е от *мотика*; **Блòндо** не е от *блондìнка*, а е от прил. *блонд 'рус'* и др.

В Заключението Карпузова прави сравнение между двете големи групи *прякорните имена в град Кюстендил* и *ученическите прякори имена в град Кюстендил*. Посочва кои са най-многобройните прякори, как са образувани те и дали са характерни за двете групи и откроява разликите между тях. Представя и случаите на лицата с повече от едно прякорно име, както и случаите, когато една и съща семантична мотивация е причина за възникването на различни прякорни имена (**Дèmби, Бùцата, Пухè** – защото са пълни). Интересен е изводът, че в първата група прякори изпъкват образувания със зоо- и фитохарактер (**Свинята, Джìнката, Сìвия кон, Лèшника, Чùшката**), докато при учениците навлизането на интернет и компютърните игри в живота им води до превръщането на интернет прозвищата и имената на герои от игри в немалка група ученически прякорни имена (**Зìзо, Уасìл, Вìво найт**).

По отношение на произхода на мотивиращите лексеми Карпузова достига до извода, че се откроява групата на прякорните имена с домашен произход, но са многобройни и случаите на прякори, създадени под въздействие на чужди езици. Сред учениците те са повлияни при своето създаване от западноевропейски езици, а при останалите кюстендилски прякорни имена все още е по-отчетливо (в сравнение с ученическите прякорни имена) наличието на турцизми и ориентализми.

Докторантката Юлияна Карпузова има 4 публикации по темата на дисертацията. Авторефератът отговаря изчерпателно на съдържанието на дисертацията, адекватно са отразени основните постановки и научните приноси.

Убедено препоръчвам на научното жури да присъди на Юлияна Кирилова Карпузова общообразователната и научна степен „доктор“ по научната специалност „Български език“, професионално направление 2.1 Филология, област на висше образование 2. Хуманитарни науки.

10. 08. 2021 г.

доц. д-р Лиляна Василева:

София